

Det ægte norske Tungemaal skal leve

Taler

Christopher Bruun

Sted

Studentersamfundet, Kristiania

- 1 Vi som tror paa og arbejder for Norges Gjenfødelse, blir ofte af vore Modstandere skyldt for at lægge en aldeles overdreven Vegt paa det folkelige eller «det nationale». Vi driver Afguderi med de nationale, siges der.
- 5 Nu er det altid saa sin Sag med at afvise en Anke. Vi folkelige er skrøbelige Menneskebørn: vi er af Naturen tilbøielige til alt ondt, som det heder. Saa alle de Anker, som rettes mod os, er der gjerne lidt sandt i, naar de ikke er det rene Vrøvl da. (Men dette sidste er rigtignok temmelig ofte Tilfældet.)
- 10 Men for saa vidt som man kan afvise en Anke, som der virkelig findes Mening i, saa afviser jeg denne om at drive Afguderi med det nationale. Det, som jeg har elsket fra min tidlige Ungdom med en brændende Kjærlighed, det, som jeg den Dag i Dag søger at hævde af al min Magt, det er ikke «det nationale». Det er, - for at vedblive i dette halvlatinske Udtrykssæt, som desværre saa tidt klinger
- 15 mere forstaaeligt, end det hjemlige - det er det humane, det almenmenneskelige Liv. Eller nøiagtigere udtrykt: det er det ideale, eller det høiere, det aandelige Menneskeliv.
- Jeg har elsket, og jeg elsker Menneskelivet, saaledes som det blev levet »paa
- 20 Hellas' klare Bjerger» og i det farverige, underfulde Østerland, saaledes som det aabenbarer sig i Riddertidens Manddom og i Munkelivets Selvfornegtelse saa vel som i Nutidens dybe Gjæring. Jeg elsker Menneskelivet i dets Glans og Vælde, saaledes som det straalers imøde fra Historiens største Tider, og jeg elsker det - om end paa en anden Maade - selv i dets dybeste Forvildelse og
- 25 Sunkenhed. Jeg elsker det ogsaa i den kuede, forkrøblede Skikkelse - ofte blot lig Mosens kummerlige Overtræk over Bergsiden - som det tiest optræder i her i vort fattige, elskede Fædreland.

Har jeg drevet Afguderi med noget, - og den Sigtelse vil jeg ikke uden videre vise

tilbage, - saa er det med Menneskelivet i det hele, Menneskelivet i dets Kraft og Skjønhed. Men naar jeg siger dette, saa maa jeg da ogsaa tilføie, at ikke enhver Kjærlighed er afgudisk, som er lidt mere varmblodig, end en fortørket Theologi og et trangsynt Presteskab kan fatte.

35

Derimod, med den nationale Form for Menneskelivet tror jeg ikke, jeg har drevet noget Afguderi.

40

Men jeg har lært saa meget af det Aarhundrede, jeg fødtes i, at jeg ved, at Menneskelivet, naar det aabenbarer sig i sin Kraft og Høihed, altid bærer nationalt Særmærke. Jeg har lært, at det nationale er «det ideales» Klædning. Og jeg sætter Pris paa denne Klædning. Men det er ikke for Klædningens Skyld. Det er for dens Skyld, som bærer den.

45

Det ideale, det høiere aandelige Menneskeliv, bærer aldrig unational Dragt. Det Menneskeliv, som har tabt sin nationale Form, det har ogsaa tabt sit ideale Indhold, eller er i alle Fald tæt ved at tabe det. - Vi elsker det aandelige Menneskeliv. Derfor, og kun derfor, er det, at vi vil holde paa dets folkelige Form.

50

Dette, som jeg her skriver, og som jeg kalder «folkelige Grundtænkning», det kunde jeg kanske lige saa gjerne givet en lidt anden Skikkelse og kaldt «Begeistringens Livsanskuelse». Det, som jeg vil med mit Arbejde, er dette: at fremme Aandens Sag i mit Fædreland.

55

Men Aanden (Menneske-Aanden) aabenbarer sig her i Norge som norsk Folkeaand, forskjellig fra tysk og fransk som fra svensk og dansk.

60

Jeg optager dette Ord: den norske Folkeaand, til Trods for alt det Gjøn, som drives med det. Jeg gjør det, fordi vi efter mit Skjøn slet ikke kan undvære dette Ord, naar vi faar noget større at gjøre med den Sag, som det er Navnet paa.

65

Men jeg vil ikke med dette Udtryk have sagt, hvad adskillige paastaar, at Folkeaanden er en personlig Engel. Det er noget, som jeg ikke ved noget om, og som det, i alle Fald for Tiden, heller ikke forekommer mig meget magtpaaliggende at faa vide noget om. Det som jeg ved om den norske Folkeaand, er bare det, at den er en Kraft, som kan gribe mægtigt ind i Menneskers Liv. Jeg kjender da denne Kraft nærmest fra mit eget Indre. Jeg

70 mærker den, ikke blot naar jeg mindes «vore Fædres Bedrift», naar et «Sagn
driver Blod i min Kind». Jeg kjender den som en Magt, der har gjort sig ganske
stærkt gjældene i min Livsførelse. Jeg kan lige saa lidet tvivle paa dens fulde
Virkelighed, som jeg kan tvivle paa den Naturkraft, som jeg ser virke for mine
Øine. Var ikke den norske Folkeaand en virkelig Kraft, saa sad jeg ikke her, hvor
75 jeg nu sidder. Da var jeg vel, som saa mange af mine jevnaldrende Kammerater,
en nogenlunde vel anset norsk Embedsmand. Men var jeg bleven Embedsmand,
saa vilde jeg ikke blot være hjemfaldt til den Aandløshed, som er norske
Embedsmænds vanlige Lod. Jeg vilde ligefrem have været Aands-Fornegter. Jeg
vilde have været Oprører mod den Kraft som mig «vældig greb», og som ledede
80 mit Liv ind paa andre Baner end dem, som fører til et Embede.

Og denne Kraft, som jeg saaledes kan kjende virke i mit eget Indre, ved jeg er
den samme, som er virksom i alle de Nordmænds Liv, som vier sine Evner til
Folkets og Fædrelandets bedste, saa godt som de forstaar det. Og fremdeles er
85 det den, som har været virksom i alle saadanne Menneskers Liv op igjennem
Tiderne, saa længe som der har været et norsk Folk til. Den er Sjælen i enhver
ægte norsk Handling, som vor Saga har optegnet. Den er Kilden til al
menneskelig Daad, til alt folkeligt Størværk i Norge. Det er den, som lyser os
imøde fra den Række af straalende Kjæmper, som «vi mindes med Fryd og
90 hædre». - Det er denne Kraft, som bærer Norges Historie og giver den sit
eiendommelige Stempel.

Ethvert Folk har sin Folkeaand, som er Sjælen i dets historiske Liv. Den træder
frem paa alle Omraader af dets Aandsliv; den driver alle dets store Mænd til
95 deres Arbeide og Kamp, ligesom den driver de smaa til at følge de store. Det er
den, som skaber et Folks almennyttige Indretninger, dets Politik, dets Kunst,
dets Bogværk.

Inderst inde er visselig Aandskraften den samme overalt paa Jorden. Det er den
100 ene og samme Menneskeaand, som er virksom i alle Folkefærds Historie. Men
alligevel taler vi om forskellige Folkeaanter. - Det er rimeligt nok, at det ogsaa
paa Naturens Omraade er en og samme Grundkraft, som ytrer sig i de
forskjellige Naturkræfter. Men selv om dette var godtgjort indtil fuld
Uimodsigelighed, saa vilde vi alligevel sikkerlig vedblive at tale om flere
105 Naturkræfter, og ikke uden videre slaa Elektricitet, Magnetisme, Varme osv.
sammen i ét. Og den aandelige Kraft, som aabenbarer sig i de forskjellige
Folkeslags Historie, er i Sandhed saa forskjellig hos hvert af dem, at vi ikke godt

kan lade være at tale om forskjellige Folkeaander. Det er vist nok, at baade
110 Ægyptere og Hellenere var Mennesker, og at Menneskeaaanden til alle Tider vil
kjendes ved begge Folks Aandsliv, som sit. Men lige saa vist er det dog ogsaa, at
den Aand, som byggede Athens Templer med de slanke Søiler, var en anden end
den, som murede Ægyptens tunge Pyramider, og i det hele, at der gaar en rent
anden Aand gennem Hellas's Historie end gennem Ægyptens, ligesom der gaar
115 en anden Aand gennem Englands Historie end gennem Frankrigs.
Menneskeaaanden aabenbarer sig i Hellas som hellenisk, i Frankrig som fransk, i
England som engelsk Folkeaand. Men her i Norge aabenbarer den sig som norsk
Folkeaand.

120 Naar vi her hos os ser saa lidet Tegn til en særlig norsk Folkeaand, saa er det,
fordi der overhovedet endnu er saa lidet Aand i vort Folk. Det er slet ikke noget
Vidnesbyrd om et almenmenneskeligt Aandsliv, som skulde være ophøiet over
den folkelige Indskrænkning. Det er simpelt væk Mærke paa Aandløshed, intet
andet.

125 Men naar det Aandsliv vaagner, som vi haaber paa, naar engang en ædlere og
dygtigere Slegt bygger Norge end den, som nu raader, da skal det nok vise sig, at
det er den norske Folkeaand, som er traadt i Virksomhed.

130 Men noget af den norske Folkeaands første og vigtigste Gjerning vil være den at
hævde det norske Tungemaal, at løfte det op fra den kuede, stakkarslige Stilling,
som det nu indtager.

Thi det Sprog, som nu er det herskende i Norge, det som læses i vore Bøger og
135 Blade, og som tales af vor dannede Stand, det er ikke norsk. Alle kyndige ved
godt, at det kom ind fra Danmark i den Tid, da vi stod under Danernes
Herredømme, og at det endnu i Grunden er dansk, selv om det kan være en Del
paavirket af det norske. - Og ligesaa er det vist, at det Tungemaal, som vore
Bønder taler, er ægte norsk. Det nedstammer i lige Linie fra det Maal, som vore
140 Forfædre talte i Norges Uafhængigheds- og Storheds Dage, fra det Maal, som i
sin Tid udviklede et Bogværk, der regnes mellem Verdens første. Men dette ægte
norske Tungemaal er nu sunket ned i stor Ringeagt. Det holdes for uværdigt til
at lyde i vore Kirker, vore Skoler og i vort offentlige Liv. Det agtes for simpelt til
at komme paa dannede Nordmænds Tunge. Vi holder os for fine til at tale vore
145 Fædres Sprog, vi som er saa altfor smaa til at kunne gjøre vore Fædres Gjerning.

Det var i vor Sunkenheds og Usselheds Dage, at vort Folk lærte at agte sig selv saa langt ringere end Udlændingen, og derfor ogsaa sit Sprog saa langt ringere
150 end hans. Det var naturligt, at saa skede; det er saaledes det gaar med et Folk, naar den sædelige Fordærvelse faar Overhaand hos det. «Den fremmede, som er i dets Midte,» stiger saare høit, og Landets egne Børn synker saare dybt: «han blir Hoved, og de blir Hale». Saaledes er denne Lov udtrykt for det israelitiske Folks Vedkommende. Og disse Ord kan gjerne staa som Overskrift over et ikke
155 lidet Tidsrum i vor Historie. Naar der kommer slige Tider over et Folk, da er det ganske almindeligt, at det gaar med dets Sprog, som det gik her hos os, da vore Fædres Maal blev trængt ud af det offentlige Liv og ud af Bogverdenen, og sank ned til et vanvyrdet Almuesmaal. Men hvis saa det sunkne Folk paany hæver sig i sædelig Kraft, saa blir alt dette igjen anderledes. Med den sædelige Kraft vender
160 snart ogsaa dets tidligere Dygtighed tilbage, og med Dygtigheden følger Agtelsen for sig selv. Landets Børn faar Mod paa selv at være «Hoved» i sit eget Land, og paa at sætte sit eget over det fremmede. Og naar det sker, da er det ogsaa almindeligt, at Landets eget Tungemaal igjen hæver sig op af Støvet, og vinder sin gamle Rang tilbage som herskende Sprog.

165 Saaledes har det blandt andre Steder gaat til i Sverige for omtrent 300 Aar siden, dengang da Svenskerne under Vasaætten frigjorde sig fra Danevældet. Saaledes har det en Del længere tilbage i Tiden gaat til i England. Missionær Skrefsrud fortalte mig, at han vidste af mangfoldige asiatiske Tungemaal, som havde
170 undergaat en lignende Skjæbne. Naar et Folk i de voldsomme Omvæltninger, som der har været saa hyppige, mistede sin Uafhængighed, saa maatte dets Sprog jevnlig vige Pladsen for Erobrerens, baade i det offentlige Liv og i Bogverdenen. Men hændte det saa, at Folket vandt sin Frihed tilbage, saa søgte det ogsaa gjerne paany at løfte sit eget Sprog op i Høisædet. Og netop i vore Dage er der her i
175 Europa flere Folkefærd, som har sit «Maalstræv». Deres egne gamle Tungemaal har ligget nede i Vanhævd og Ringeagt i lange Tider, mens et fremmed Maal har hersket i Bøgerne. Men nu arbejder de paa at gjøre sine egne Maal brugbare til Bogmaal og at vinde dem deres tabte Ret tilbage. Det af disse Folk, som jeg her sigter til, der er bedst kjendt hos os Nordmænd, er Finlænderne i russisk
180 Finland.

Er det virkelig «saa laget», at Norge skal komme til at føre et Liv, som er et frit Folk værdigt, saa er der ikke Tvivl om, at ogsaa det norske Sprog vil komme op igjen. Bondemaalet vil blive hævdet til Bogmaal, og med Tiden blive det
185 herskende Sprog i Landet. Dette er jo ogsaa noget, som enkelte Mænd iblandt os

allerede saa smaat har begyndt at arbeide for. Men den Maade, hvorpaa den raadende Dannelse møder dette Arbeide, vidner vel stærkere end noget andet om, hvor blottet denne Dannelse er for Aand. Flere af dens Talsmænd optræder
190 endog ligefrem med kaad Haan imod det ægte norske Sprog og Tanken om at løfte det op igjen til dets gamle Værdighed. Og de faar af sine Standsfæller Lov til at gjøre dette ustraffet. Havde vor Dannelse i Sandhed fortjent Dannelsens Navn, skulde den vel have følt, at dette er en Krænkelse af dens egne Forfædres Minde.

195

Men jo mere af virkelig Aand der vaagner inden vort Folk, des stærkere vil af sig selv Kjærligheden blive til alt, som er ægte norsk, og først og fremst da til det norske Tungemaal. Thi Tungemaalet er det vigtigste af alt det, som et Folk kan kalde sit. Det er det, som det allermindst kan taale at miste. Et Folk kan tabe sin
200 politiske Selvstændighed uden at gaa tilgrunde som Folk; det kan tabe den og vinde den tilbage, og det Gang efter Gang. Det kan miste Mindet om sine Forfædre, og kan senere faa det draget frem igjen af Glemselen. Det kan forandre sig i alt muligt andet, det kan miste alt det, som ellers regnes til dets Ættemærker - holder det bare fast ved sit nedarvede Tungemaal, saa er det
205 endda det samme Folk som før, og kan have Udsigt til en Gang igjen at blive, hvad det var. Men taber Folket fuldstændig sit Sprog, (som vi Nordmænd til al Lykke ikke har gjort), da er det saa godt som sikkert, at dette Folk gaar til grunde. Det er noget, som Verdens Historie viser.

210

Men dette tyder igjen paa, at der findes en hemmelighedsfuld Sammenhæng mellem et Folks Tungmaal og dets dybeste Liv. Og derfor er det ogsaa saa, at Sproget afspeiler Folkets inderste og fineste Eiendommelighed. Hvert enkelt Folk i Historien har jo sit eget Grundstempel, sin egen Karakter, som kjendelig skiller det ud fra alle de andre. Og her viser sig da den mærkelige Ting, at denne
215 Folkenes indbyrdes Forskjellighed nøie svarer til Forskjellen mellem deres Sprog. Ethvert Sprog slegter paa sit Folk, og høver for det, og for det alene. Det tyske Tungemaal er som skabt for Tyskeren, mens det vilde være saa uskikket som muligt for Franskmanden. Det gamle græske Tungemaal, som er saa vidkjendt for sin Skjønhed, staar for vore Øine som et levende Billede paa Grækerfolket
220 selv i dets Storheds Dage. Og for at holde os til det, som ligger os nærmest, saa er det aabenbart, at det danske Sprog giver os et ligesaa tro Speil billede af Danerfolkets næsten kvindelige Blødhed, som det svenske giver os af Svearnes mandige Kraft. Ligesom den kyndige kan læse sig til et Menneskes Indre af hans Ansigts Udtryk, længe før han har lært ham selv at kjende, saa kan den

sprogkyndige slutte sig til et Folks Eiendommelighed, saa snart han kjender dets Sprog. Eller med andre Ord: Folkeaanden har sit bedste Udtryk, sit fuldeste Speilbillede i Folkets Tungemaal.

230 Derfor ser vi ogsaa, at alle de Forandringer, som i Tidernes Løb foregaar med det aandelige Liv hos Folk, de sætter sine kjendelige Mærker i Folkets Tungemaal. Naar Aandslivet er friskt og stærkt, saa blomstrer Sproget; naar Aandslivet slappes, saa kommer Sproget i Forfald.

235 Som Aandslivet vokser sin Vekst, snart sund snart syg, i de skiftende Tider, saa vokser Sproget jevnside med det. Den ene Tidsalders Udtrykssæt afviger fra den andens paa Grund af det afvigende Aandsliv. Det danske Sprog i Holbergs Dage var saaledes dygtig forskjelligt fra det, som det blev i Øhlenschlägers, endda der bare ligger et knapt Aarhundrede imellem dem. Og den lærde kan med Lethed
240 sige t. Ex. om en gammel græsk Bog, i hvad Aarhundrede den er skreven, alene ved at lægge Mærke til Sproget i den.

Det er Folkeaanden, som stadig indvirker paa Folkets medfødte Tungemaal, og som raader for dets Udvikling gennem Tiderne. Folkeaanden og Tungemaallet
245 staar i den nøieste og inderligste Sammenhæng med hinanden.

Naar nu et Folk frivilligt kaster Vrag paa sit eget Modersmaal, saa de agter et fremmed høiere og tager det til sit Bogmaal, da er dette et sikkert Mærke paa, at Aandslivet er uddøet hos dette Folk, eller ialfald er sygt til Døden. Saa var ogsaa
250 aabenbar Tilfældet her i Landet i den Tid, da det danske Sprog fik Overtaget. Det var i de Aarhundreder, da - aandelig talt - den sorte Død rugede over Folket. Visselig var det Sprog, vi fik tillaans, meget nær i Slegt med vor eget. Den norsktalende Almue forstaar det paa en Maade, skjønt mangesteds kun til Nød. Og vor svage og unorske Dannelses Aandsliv har indtil denne Dag kunnet
255 rummes i det. Men ogsaa det maa vi vel sige kun er til Nød. Et fremmed Tungemaal, selv om det ligger nok saa nær, kan dog aldrig blive det for os, som det norske kunde have været.

Det danske Tungemaal passer udmærket for det danske Folk; det er det fulde
260 Udtryk for dets Eiendommelighed. Men netop derfor kan det umulig passe saaledes for os Nordmænd, lige saa lidet som det vilde kunne det for Svenskerne. Det blir aldrig det fulde tilsvarende Udtryk for det, som rører sig dybest i vort Folks Indre. Det vil aldrig blive for os, hvad andre Folkefærds Sprog er for dem,

265 eller hvad det selv er for de Danske.

De Danske elsker sit Sprog og er stolte af det. Og navnlig er det deres Digteres Lyst og Glæde. Det kan afspeile enhver, selv den inderste og fineste Rørelse i deres Sjæl; det er som deres Tanke vugger sig med Velbehag i Sprogets fuldendte
270 Udtryk. Derfor synger de ogsaa saa varmt om sit «yndige» Modersmaal, som «deiligt klinger i allen Stund».

- Vi Nordmænd liker for det meste slet ikke at høre dette danske Sprog, saaledes som det klinger i Danernes egen Mund. Mens Svensken tiltaler os, saa falder det
275 ægte danske os saa alt for blødt. Vore dannede kan derfor slet ikke udtale det paa samme Maade, som de danske gjør det. De maa, i Samklang med vort Folks Karakter, give det en langt haardere Udtale. Saaledes liker vi det bedre; men vi kan endda ikke sige, at det fuldt tiltaler os. Der er mangfoldige Byfolk her i Norge, som aabent tilstaar, at de synes bedre om svensk end om sit eget
280 Modersmaal. Ellers pleier alle andre Folkeslag at være stolte af sit Sprog, og i en naturlig Forkjærlighed at sætte det høiere end alle andre. Hos os er det ikke saa.

Saa vidt jeg ved, har aldrig nogen norsk Digter talt saaledes om vort Bogmaal, som saa mange af de danske gjør. Og heller ikke i Livet har jeg stødt paa nogen
285 Nordmand, som har ytret den Kjærlighed til det, som jeg saa tidt har mødt i Danmark. Derimod gaar der gjennem mange af de dybeste Aander i Norge en stærk Følelse af, at Sproget ikke vil strække til for dem, endda det er deres eget Modersmaal.

Aller mest træder dette frem hos Wergeland. Det mægtige norske Drag i ham fandt kun daarligt Udtryk i vort danske Skriftsprog. Mange Steder har det forekommet mig, at hans Digteraand i sin utæmmede Kraft ligesom river og slider i Sproget i frugtesløse Forsøg paa at tvinge den rette Tone frem. Derfor fristede han sig ogsaa i at digte paa Bondemaal, skjønt Bondemaalet endda var
295 saa lidet kjendt, og ingen endda havde udtalt Tanken om at tage det i Brug for Alvor. Og han siger udtrykkelig, at vort Skriftsprog ikke - saaledes som andre Landes - svarer til vort Folks og vort Lands Karakter, men alene til Danmarks, mens Almuesmaalet gjengiver Norges.

300 Ogsaa Bjørnson har vel følt det samme. Han har jo som ung skrevet en Fortælling paa Bondemaal, men maatte - som rimeligt var - opgive Forsøget paa at digte i et Sprog, som ikke var hans Modersmaal. Men det er vel aabenbart

305 nok, at hans Sprog kun daarligt strækker til for ham. Man kan bare læse hans
Digte ved Siden af Øhlenschlägers, som han jo ellers i mange Maader er det
norske Sidestykke til. Tanken hos Bjørnson er i alle Fald for vor Tid og vort Folk
langt mere værd end hos Øhlenschläger. Men Sproget? For Øhlenschlägers
Digteraand bøier det sig villigt, og Dansken fremtræder hos ham med al den
Blødhed og Vellyd, som den eier. Bjørnson derimod maa idelig vride og brække
310 paa sit Sprog; det vil aldrig rigtig til for ham. Og hans Vers har meget ofte noget
dygtig kantet ved sig, og eier kun ganske enkeltvis en Klang, som paa nogen
Maade kommer op imod den, vi finder hos Danerne eller hos Welhaven. Og
dog var det Synd at sige, at Bjørnson i det hele mangler Sans for Form.

315 Vort danske Skriftsprog er da for Danmarks første Aander helligt og dyrebart
som det ægte, det eneste Udtryk for deres Folks og deres eget aandelige Indhold;
og det fremtræder i sin fulde Skjønhed under deres Haand. Hos os Nordmænd
derimod er det nær ved at blive mishandlet af vore største Forfattere; jo mere
norske de er, des mindre kan Sproget yde dem den rette fuldtonende Form.
320 Men vor sproglige Sans er saa sløvet, at vi slet ikke ved, hvad et saadant Tab har
at betyde for et Folk. Vi kan ikke elske vort Skriftsprog; vi ved ikke, hvad for en
Rigdom et Folk kan eie i sit Sprog.

Det var ikke at vente, at det skulde være mere end enkelte fremragende Aander,
325 som vi endnu skulde kunne mærke nogen større Trang hos til at sprænge det
indførte Sprogs Form. Aandslivet i det hele er her i Landet meget fattigt og
svagt, og aller svagest er det i at være norsk. Der, hvor det glimrer med et vist
Skin af Rigdom - som t. Ex. i Kristiania - har det faat det ved at mætte sig med
fremmed Indhold og vende Ryggen til det, som er norsk. Et saadant Aandsliv
330 kan sagtens nok passe ind i et unorsk Tungemaal.

Men eftersom Aandslivet vokser sin Vekst her i Norge, vil flere og flere af dem,
som har noget med Aand at gjøre, komme til at staa der, hvor nu enkelte af vore
ypperste Mænd staar. De vil føle klart, at vort nuværende Dannelsessprog ikke
335 strækker til for Nordmænd, og de vil længes efter det ægte norske. Naar den
norske Folkeaand vinder Magt inden Folket, vil den kræve det norske Maal,
kræve det som sin Arv fra gamle Dage, kræve det som sit eneste rette og
fuldgyldige Udtryk. Derfor vil den gribe Bondemaalet, løfte det op af Støvet og
udvikle det til Jevnbyrdighed med de andre Dannelsesmaal i vore Dage.

340 Det er ingenlunde min Tanke, at dette skal være nogen let Sag eller lade sig

udføre i en Snarvending. Et Sprog, som i Aarhundreder har været forladt af det
høiere Aandsliv, bøier sig altid kun modstræbende ind under det. Det er som
345 «styrndet» og falder tungt for Brugen. Men derfor er Sagen dog slet ikke
umulig, som vore dannede paastaar. De holder nu engang alt det for umuligt,
som vi trænger mest til at faa gjort her i Landet.

Og det er paa sin Vis rimeligt nok. En virkelig historisk Begivenhed staar, før
350 den er udført, næsten altid som en Umulighed for aandløse og nydelsessyge
Mennesker. Thi for dem og deres Lige er den umulig. Men vaagner Aanden
inden det norske Folk, saa vil den netop kjendes paa det, at den har Mod paa
Ting, som for Menneskenes Mængde staar som Umuligheder, og paa at den
holder ud i Arbeidet, indtil det umulige er gjort virkeligt. Der skal baade meget
355 og langvarigt Arbeide til for at faa vor «Maalsag» frem til Seier, det er sikkert.
Men vor Dannelses Ulykke er den, at den ikke ved af, at det gaar an at arbeide
for slige aandelige Øiemed. Er der en stor Sag, og er det aabenbart, at den ikke
lader sig greie ved at holde Festtaler i «skandinavisk» Stil - ja, da ser vor
Dannelse straks, at det hele er umuligt. --

360 Hos andre Folkeslag er Tungemaal et noget af det, som stærkest binder Folket
sammen og gør det til ét. «Modersmaal er det Rosenbaand, som store og smaa
omslynger.» Saa synger en dansk Digter. Ofte har jeg i Danmark hørt
Ungdommen med Liv og Varme synge denne Sang. Og netop fordi Sangen i sig
365 selv er saa fuldt og gribende et Udtryk for, hvad et Sprog kan være for et Folk, og
netop fordi de danske synger den med saadan Sandhed, netop derfor har jeg
som Nordmand følt mig saa fattig og skamfuld ved at høre paa. Der er alt for
meget i denne Sang, som vi ikke har Ret til at synge.

370 Men ligefrem bittert har de Ord klinget mig, som jeg ovenfor nævnte om
Sproget som Folkets store Enhedsbaand. Thi det er her hos os tvert imod. Her
er det Sproget, som deler Folket i to Dele. Modersmaalet er saa langt fra at være
det «Rosenbaand som store og smaa omslynger», at det snarere er den
Skillemur, som store fra smaa afstænger. Det fjerner Bonden fra hans
375 Embedsmand, Menigheden fra dens Prest. Dette, at vi har to Sprog i Landet,
hjælper til at holde Folkets store Mængde borte fra Dannelsen. Det tynger deres
Skolegang, det hjælper dem til at være sløve Tilhørere ved sin Rettergang som
ved sin Gudstjeneste. Det lægger som et Mørke over det hele Folk.

380 De aller fleste er ogsaa enige om, at denne Tilstand med to saa nærskyldte Sprog

i ét Folk ikke vil kunne holde sig i Længden. Der vil komme den Tid, da det norske Folk ikke har mere end ét Sprog. Af de to, som nu tales her, maa det ene dø.

385

Hvilket bør da dø, og hvilket bør leve? Ja, vor Dannelse er Ikke i Tvivl om Svaret: det er Bondemaalet, det ægte norske Maal, som skal dø, og det indførte Sprog skal leve. Og den har det Haab, at det ikke skal være saa vanskeligt endda at faa udryddet det norske Sprog af Bøndernes Mund. Vistnok har det med en
390 underlig Seighed holdt sig i Undertrykkelsens lange Aarhundreder. Men nu, da Norge er bleven frit og selvstændigt, nu skal dets gamle Tungemaal dø, mener vor Dannelse.

395

Og desværre, vi tør ikke sige, at dens Planer i denne Retning savner al Udsigt til Held. Den regner paa, at den har virksommere Midler til sin Raadighed i Sprogkampen end de, som stod til Danevældets Tjeneste. Navnlig knytter den sit Haab til vore Dages forbedrede Almueskole. Almueskolen skal vænne Bondens Børn af med at tale deres Moders Maal. Langsomt og lempeligt skal Læreren føre Børnene over fra det ene til det andet. Bondens egen Skole skal
400 bruges til at udrydde Bondens Sprog. Det norske Sprog skal dø; og det er Folkeoplysningen, som er udset til at være dets Banemand.

405

Er det dog ikke sørgeligt, at det skal være Nordmænd, som omgaaes med slige Tanker. Eller, jeg vil ikke sige, det er sørgelig; det er snarere oprørende. Det er jo en Fremgangsmaade, som ligner en hjerteløs og kløgtig Erobrers. Der er vel ingen Ting, som bedre viser, hvor lavt vor herskende Dannelse staar, hvor sløv den er for det, som hver Nordmand burde have Hjertelag for. Thi det er da langt fra i nogen ond Mening, den gjør det; det er sikkert nok. Det er bare i Sløvhed. Den kan ikke tænke sig Muligheden af Maalsagens Seier; den er uvillig,
410 som udygtig til Selvfornægtelse og det Arbeide, som dertil kræves. Og saa faar da det norske Tungemaal dø. Og skal det dø, saa jo før jo heller, at ikke dette «Maalmandsspektakel» skal blive alt for langvarigt og alt for alvorligt.

415

- Der gaar en hemmelighedsfuld Magt gennem Livet, som Hellenerne kaldte for Nemesis, men som Jøderne og de Kristne har et andet Navn paa. Den volder blandt andet ogsaa det, at den, som ikke vil det gode, fordi det strider mod hans Magelighed og hans Fordel, han kommer til at ville det slette. Men han vogter sig da vel for at gjøre sig rede for, hvordan det er, som han vil; han bander paa, at han ikke mener noget ondt med det. Og det gjør han heller ikke, han bare gaar i

Ørske.

Men naar der engang vaagner norsk Aand inden det norske Folk, da vil det snart staa klart for os, at her i Landet er det det ægte norske Tungemaal, som skal leve, og det er det fra Danmark indførte, som skal dø.

Men nødvendigt er det, at vi gjør alt, vi kan, for at hindre, at Bondeskolen i vor Dannelses Haand blir det kraftige Middel til at udrydde Bondemaalet.

Kilde

Christopher Bruun: Folkelige Grundtanker. Kristiania 1898, s. 135-146. (Foredragene i Studentersamfundet i 1870 ble gjentatt i noe revidert form seks år senere, og utkom i bokform første gang i 1878.)

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/det-aegte-norske-tungemaal-skal-leve>